

**ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΑ ΔΑΣΗ, ΤΑ ΠΡΑΣΙΝΑ 'ΤΕΙΧΗ' ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ:
ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ¹**

ΗΛΙΑΣ ΜΠΕΡΙΑΤΟΣ²

ΣΥΝΟΨΗ

Η παρούσα εισήγηση αναφέρεται στην σημασία και τον ρόλο των περιαστικών δασών με βάση αφενός τις πρόσφατες αλλαγές και εξελίξεις στο πεδίο της δασοπονίας (πολλαπλού σκοπού) και αφετέρου τις αντιλήψεις και πρακτικές σχεδιασμού και διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος γενικότερα καθώς και εκείνες του σύγχρονου πολεοδομικού σχεδιασμού και της αστικής ανάπτυξης. Βασική ιδέα είναι ο καθορισμός (με κατάλληλη νομοθετική ρύθμιση) του περιαστικού δάσους ως δασικού πάρκου σε λειτουργική συσχέτιση με τον αντίστοιχο αστικό χώρο και κατά συνέπεια η πρόβλεψη ειδικής διαχείρισής του. Τέλος η εργασία επικεντρώνεται στην αναγκαιότητα και την δυνατότητα συγκρότησης μιας ειδικής πολιτικής για τα περιαστικά δάση των ημιαστικών και αστικών κέντρων στην Ελλάδα και γίνεται προσπάθεια προδιαγραφής και περιγραφής των βασικών σημείων και αξόνων ενός ολοκληρωμένου προγράμματος για την προστασία και ανάδειξη τους.

SUMMARY

During the last two decades, it has been realized that forests close to urban areas need a special care. This paper refers to the importance and the growing role of the 'peri-urban' forests in the light of recent changes and scientific developments in forestry as well as in environmental planning and management practices. Specifically, it focuses to the necessity and the possibility of conceiving and implementing a special policy for urban forests and attempts a description of the main features of an integrated programme for their protection and management.

In the first part there is a brief comment on the triple role of forests (economic, ecological, socio-cultural) in the framework of contemporary multifunctional forestry and forest management. Forests around and/or near the urban centers are by definition of a multifunctional character and meet the new concepts, trends and objectives of urban and environmental planning. Peri-urban forest is a forest around and/or near a city, integrated to the urban landscape as a part of it. The proximity (geometrical distance or time-distance) of a forest to the city is a fundamental criterion in the above definition. Therefore, (social) space and time become essential factors for the organization and the management of peri- or sub-urban forests.

In the second part there is an analysis of the basic parameters, which are considered indispensable for the establishment of a special policy for urban forests. These parameters include a) the legal and institutional frameworks in relation to the administrative structure, b) the forest-land registry which provides a precise knowledge of the ownership status of each forest unit, c) the financial sources for implementing innovative projects of forest development and protection, d) the special know-how needed in this case.

In the third part, the main points of an integrated programme of forest development are described. This national-wide programme comprises all greek towns and cities (approximately 100 settlements) whose population is above 5000 inhabitants. The metropolitan areas of Athens and Thessaloniki, which need a special care, are not included. The three basic prerequisites for the programme are a) the coordination at national level by means of close cooperation between the relevant ministries and regional and local authorities b) the specification of priorities (eg urban centres lacking open spaces within the urban tissue) and

1:URBAN FORESTS, THE GREEN 'WALLS' OF GREEK CITIES: A POLICY FOR THEIR PROTECTION AND MANAGEMENT.

2:Αναπληρωτής Καθηγητής Χωρικού Σχεδιασμού και Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Πεδιον Αρεως, Βόλος 38334, τηλ 04210 74449, e-mail: beriatos@prd.uth.gr

c) the establishment of a partnership at the local level (local government, cooperatives, NGOs etc)

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: Προστασία της φύσης, δάσος, περιβάλλον, χωροταξία, αστική ανάπτυξη

KEY WORDS: Nature protection, Forest, Environment, Spatial Planning, Urban development

1. Η ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΥ ΔΑΣΟΥΣ ΩΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΩΡΙΚΗΣ ΟΝΤΟΤΗΤΑΣ

Στο πλαίσιο των σύγχρονων αντιλήψεων για το περιβάλλον, την ποιότητα ζωής και την βιώσιμη ανάπτυξη τα δάση καλούνται να εκπληρώσουν ένα τριπλό ρόλο: παραγωγικό-οικονομικό, περιβαλλοντικό-οικολογικό και πολιτισμικό-κοινωνικό που είναι ασφαλώς το ζητούμενο πολλών προγραμμάτων και πολιτικών δασικού, αγροτικού και περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος στην Ελλάδα και στην Ευρώπη ανάλογα με τις εθνικές και περιφερειακές ιδιαιτερότητες. Για παράδειγμα η πιστοποίηση της παραγόμενης ξυλείας, η αντιπλημμυρική προστασία (Μπαλουτσος κ.ά.1995), η αναψυχή και η ψυχαγωγία, ο εναλλακτικός τουρισμός είναι μερικά από τα θέματα που αντιστοιχούν σ' αυτό τον τριπλό στόχο και ρόλο του δάσους στη σύγχρονη εποχή και τα οποία πρέπει κάθε φορά να ιεραρχούνται και να τίθενται σε προτεραιότητα ανάλογα με την περίπτωση (UN 1992, Γκατζογιάννης 1997) .

Το ενδιαφέρον και η "κοινωνική ζήτηση" για τα δάση έχουν αλλάξει αρκετά κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Ενώ μέχρι πρόσφατα (πριν μερικές δεκαετίες), μεγάλη σημασία εδίδετο κυρίως, αν όχι αποκλειστικά, στην παραγωγή ξύλου και άλλων δασικών προϊόντων, τα τελευταία χρόνια φαίνεται ότι το κέντρο βάρους μετατοπίζεται στον οικολογικό - περιβαλλοντικό και κυρίως στον κοινωνικό και πολιτισμικό ρόλο του δάσους (δυνατότητες εκπαίδευσης, αναψυχής, ψυχαγωγίας κ.λ.π.). Το **περιαστικό δάσος** που βρίσκεται στο κέντρο αυτής της μετεξέλιξης αποτελεί μια πρόκληση για τους ασχολούμενους με την δασοπονία "**πολλαπλού σκοπού**" αλλά και για εκείνους που ενδιαφέρονται για τον σχεδιασμό του αστικού περιβάλλοντος (περιβαλλοντικός σχεδιασμός των πόλεων) αλλά και γενικότερα για την ποιότητα ζωής (Μπεριάτος, 2000). Το περιαστικό δάσος είναι ο πιο χαρακτηριστικός τύπος δάσους που εκπληρώνει τους νέους στόχους και ανταποκρίνεται στις νέες τάσεις της σύγχρονης δασοπονίας και του περιβαλλοντικού- χωροταξικού σχεδιασμού.

Τα περιαστικά δάση χαρακτηρίζονται από την γεωγραφική εγγύτητά τους στα αστικά κέντρα. Η ιδιοτυπία αυτή ανάγει τις έννοιες του (κοινωνικού) **χώρου** και **χρόνου** σε καθοριστικούς παράγοντες της οργάνωσης, της διαχείρισης και της λειτουργίας των περιαστικών δασών. Με μια απλή και γενικευμένη διατύπωση, ως **περιαστικό δάσος**, μπορεί να ορισθεί **το δάσος που γεωγραφικά βρίσκεται κοντά σε ένα αστικό ή ημιαστικό κέντρο, μεταξύ πόλης και υπαίθρου και ενσωματώνεται στο αστικό τοπίο ως φυσική και λειτουργική του συνέχεια**. Κατά μία ευρύτερη έννοια ως περιαστικό δάσος ενός αστικού κέντρου πρέπει να θεωρείται το δίκτυο των δασικών "νησίδων" και "θυλάκων" που διαμορφώνουν μια ενιαία δασική περιαστική ζώνη ως ένα οργανικό σύνολο (ενιαία χωρική δομή και δικτύωση του περιαστικού δάσους).

Βασικό κριτήριο για το προσδιορισμό ενός περιαστικού δάσους είναι η συχνότητα και ο αριθμός των ατόμων που το χρησιμοποιούν. Η εύκολη πρόσβαση του κοινού στο δάσος και ο σχετικά μεγάλος αριθμός επισκεπτών όλων των ηλικιών (αν και δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία στην Ελλάδα) έχουν άμεση επίδραση στο δασικό οικοσύστημα, όπως επίσης και στο ρόλο που θα μπορούσε - σε ιδανικές συνθήκες - να παίξει το περιαστικό δάσος, ως προς την επαφή των κατοίκων με την φύση και την δασική- φυσική κληρονομιά. Άλλωστε η ένταξη της κληρονομιάς αυτής στην καθημερινή ζωή και την αναπτυξιακή διαδικασία είναι βασική αρχή και επιδίωξη της ευρωπαϊκής χωροταξικής πολιτικής. (ΕΕ,2001)

Ένα άλλο σημαντικό κριτήριο καθορισμού που συνδυάζεται με το προηγούμενο, είναι η απόσταση από την πόλη (είτε η **γεωμετρική** είτε η **χρόνο-απόσταση**) με την έννοια ότι το δάσος για να χαρακτηριστεί περιαστικό πρέπει να βρίσκεται μέσα στην ζώνη (ακτίνα) που δημιουργείται από την απόσταση αυτή. Στην Γαλλία, για παράδειγμα, το Ανώτατο Συμβούλιο για τα Δάση θεωρεί ότι περιαστικό δάσος είναι εκείνο που βρίσκεται σε απόσταση μικρότερη από 30 χλμ από την περίμετρο της πόλης όταν αυτή είναι μεγαλύτερη από 50.000 κατοίκους. Στην Ελλάδα - αντίθετα με άλλες ευρωπαϊκές χώρες - δεν υπάρχει ακριβής προσδιορισμός της απόστασης αυτής.

Με δεδομένες τις γεωμορφολογικές ιδιομορφίες της χώρας μας, οι αποστάσεις από την περίμετρο του ιστού του αστικού κέντρου, για τον ορισμό του περιαστικού δάσους, μπορεί να καθοριστεί όπως στο πίνακα 1:

Πίνακας 1. Απόσταση δάσους από την περίμετρο αστικών κέντρων

Μέγεθος οικιστικού κέντρου	Απόσταση δάσους από την περίμετρο της πόλης
5.000 – 10.000 κατ.	5 χλμ
10.000 – 50.000 κατ.	10 χλμ
50.000 και άνω	15 χλμ

Η εγγύτητα (γεωγραφική γειτνίαση) και ο μικρός χρόνος που απαιτείται για την πρόσβαση του κοινού στο δάσος, καθώς και η τάση για εγκατάλειψη της παραδοσιακής γεωργικής εκμετάλλευσης στις περιαστικές περιοχές λειτουργούν ως στοιχεία διαφοροποίησης του δάσους αυτού σε σχέση με τους άλλους τύπους δασών. Κατά την διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών έγινε φανερό, τόσο σε όλη την Ευρώπη όσο και στην χώρα μας ότι η πολιτική, ο σχεδιασμός και η διαχείριση των δασών στο αστικό και ημιαστικό χώρο παρουσιάζουν ιδιομορφίες που απαιτούν **ειδική μεταχείριση από τις δασικές και πολεοδομικές υπηρεσίες όπως και από την περιφερειακή και τοπική αυτοδιοίκηση**, έτσι ώστε να αντιμετωπισθούν με αποτελεσματικότητα οι πολλαπλές οικιστικές πιέσεις που ασκούνται στο περιαστικό χώρο.

2. ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ ΜΙΑΣ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΑ ΔΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Αναφερόμενοι στον ελληνικό χώρο, διαπιστώνουμε ότι η δασική έκταση που αναλογεί σε κάθε κάτοικο των ημιαστικών και αστικών οικισμών της χώρας (δηλαδή των οικισμών με πάνω από 5000 και 10000 κατοίκους αντιστοίχως) είναι πολύ μικρότερη από εκείνη που αναλογεί σε κατοίκους των ευρωπαϊκών αστικών κέντρων. Στον πίνακα 2 εμφανίζεται η δασική έκταση ανά κάτοικο, σε ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα αστικών και ημιαστικών ελληνικών κέντρων, σύμφωνα και με τον ορισμό του περιαστικού δάσους και τις παραδοχές των σχετικών αποστάσεων που αναφέρθηκαν παραπάνω. Στον πίνακα 3 παρουσιάζεται ο ίδιος δείκτης για το σύνολο των μεγάλων πόλεων της Γαλλίας. Από απλή συγκριτική εξέταση προκύπτει ότι ο μέσος όρος της διαθέσιμης δασικής έκτασης ανά κάτοικο στη περίπτωση της Γαλλίας είναι διπλάσιος από εκείνον της Ελλάδας. Με δεδομένα τα παραπάνω οι βασικές παράμετροι που πρέπει να εξεταστούν με στόχο την χάραξη μιας ειδικής πολιτικής και στρατηγικής για τα Περιαστικά Δάση είναι οι ακόλουθοι:

α) Θεσμικό και διοικητικό πλαίσιο

Υπήρχαν και εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικά κενά και ελλείψεις στην νομοθεσία για την διαχείριση τέτοιων δασικών οικοσυστημάτων παρά τις όποιες προσπάθειες των τελευταίων χρόνων. Η προστασία και η ανάδειξη των περιαστικών δασών στην Ελλάδα απαιτούν την δημιουργία ειδικού θεσμικού αλλά και διοικητικού πλαισίου (π.χ. κανονισμοί λειτουργίας). Ένα πρώτο βήμα στην κατεύθυνση αυτή αποτελεί η θεσμοθέτηση του **Δασικού Πάρκου**, ως ιδιαίτερης κατηγορίας δάσους. Επιπλέον σε σχέση με την διαχείριση θα πρέπει να προωθηθεί η αποκέντρωση αρμοδιοτήτων και η συνεργασία με φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, μέσω Προγραμματικών Συμβάσεων. Σε μια τέτοια κατεύθυνση έχει προχωρήσει το αρμόδιο Υπουργείο Γεωργίας πλην όμως παρατηρούνται σημαντικές δυσκολίες στην υλοποίηση από οικονομική και κυρίως οργανωτική άποψη.

β) Η εξασφάλιση της πολυλειτουργικής διάστασης του περιαστικού δάσους

Βασικός στόχος της διαχείρισης του περιαστικού δάσους είναι η εξασφάλιση των πολλαπλών λειτουργιών του όπως οι ακόλουθες:

-οικολογική / περιβαλλοντική (απορρόφηση CO₂, σκόνης, θορύβου, και γενικά συμβολή στην μείωση διαφόρων οχλήσεων). Επιστημονικές εργασίες (Ντάφης Σ.1995, Smith W.H.1990, Brimblecombe P.1995), αναφέρουν σημαντικά στοιχεία σχετικά με τα οφέλη που παρέχουν οι δασικές εκτάσεις στην ποιότητα του ατμοσφαιρικού περιβάλλοντος που υποβαθμίζεται συχνά από την ρύπανση και την μόλυνση.

Συγκεκριμένα, η συμβολή του δάσους στην βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος μπορεί να εκτιμηθεί μεταξύ των άλλων με τους ακόλουθους δείκτες:

- Ωφέλιμη παραγωγή οξυγόνου: 2,5 tn / Ha / έτος
- Δέσμευση CO₂: 4,0 tn / Ha / έτος
- Δέσμευση SO₂: 0,25 tn / Ha / έτος (δάσος ερυθρελάτης)
- Δέσμευση αιωρούμενων σωματιδίων ατμόσφαιρας: 32 tn / Ha / έτος (πεύκη)

(Μονάδα μέτρησης δασικής επιφανείας το εκτάριο : Ha= 10.000 M2)

Πίνακας Νο 2. Περιαστική δασική έκταση σε οικιστικά κέντρα της Ελλάδας

ΟΙΚΙΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 1991	ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΟΥ ΔΑΣΟΥΣ (σε ha)	ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΟΥ ΔΑΣΟΥΣ ΑΝΑ ΚΑΤΟΙΚΟ* (σε ha)
Αλιβέρι	5.263	35,0	0,0067
Αλμυρός	8.916	100,0	0,0112
Αμαλιάδα	15.857	48,0	0,0030
Άργος Ορεστικό	6.663	20,0	0,0030
Αργοστόλι	7.402	28,9	0,0039
Αρτα	21.286	205,1	0,0096
Βέροια	38.713	16,8	0,0004
Βόλος	107.451	705,0	0,0066
Γαργαλιάνοι	5.310	250,0	0,0471
Γρεβενά	9.619	152,0	0,0158
Δράμα	38.546	388,3	0,0101
Ηγουμενίτσα	7.022	110,0	0,0157
Θήβα	19.509	1535,0	0,0787
Καβάλα	58.025	1397,5	0,0241
Καλαμάτα	47.641	30,5	0,0006
Καλαμπάκα	6.072	66,9	0,0110
Καρδίτσα	30.289	212	0,0007
Καστοριά	15.710	305,0	0,0194
Κιλκίς	13.128	501,4	0,0382
Κομοτηνή	39.927	400,0	0,0100
Κρέστενα	5.422	60,0	0,0111
Κως	14.714	660,0	0,0449
Λαμία	44.084	117,5	0,0027
Λευκάδα	6.721	2,3	0,0003
Μεσσήνη	6.519	6,1	0,0009
Ξάνθη	37.463	437,4	0,0117
Παλαμάς	6.010	7,2	0,0012
Πολύκαστρο	5.750	5,5	0,0010
Πτολεμαΐδα	25.195	44,0	0,0017
Πύργος	28.660	35,8	0,0012
Ρέθυμνο	25.135	20,9	0,0008
Σέρρες	50.390	1132,4	0,0225
Σιάτιστα	5.688	7,6	0,0013
Σιδηρόκαστρο	5.916	958,5	0,1620
Τρίπολη	22.463	400,0	0,0178
Φιλιατρά	6.592	300,0	0,0455
Χαλκίδα	52.837	1800,0	0,0341
Χίος	29.998	295,5	0,0099
Χρυσούπολη	7.208	132,5	0,0184
ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ	22.798	326,7	0,0143

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Περιαστική δασική έκταση στις μεγάλες πόλεις της Γαλλίας

Πόλεις	Πληθυσμός (σε χιλιάδες)	Δασική έκταση σε ha	ha/κάτοικο
Paris	9.309	331,7	0,036
Lyon	1.300	294,5	0,227
Marseille	1.227	155,7	0,127
Lille-R-T.	957	41,3	0,043
Nice	851	164,9	0,194
Bordeaux	695	705,3	1,015
Toulouse	649	169,2	0,261
Lens-Bethune	584	46,2	0,079
Saint-Etienne	512	319,3	0,624
Nantes	495	56,5	0,114
Toulon	437	160,4	0,367
Grenoble	404	263,2	0,651
Strasbourg	388	309,4	0,797
Rouen	379	192,4	0,508
Valenciennes	341	79,4	0,233
Nancy	329	550,0	1,672
Tours	281	235,4	0,838
Cl-Ferrand	254	267,0	1,051
Le Havre	253	106,6	0,421
Montpellier	248	83,0	0,335
Rennes	244	86,8	0,356
Orleans	242	323,0	1,335
Dijon	229	493,4	2,155
Mulhouse	223	413,5	1,854
Angers	208	133,4	0,641
Reims	206	288,4	1,400
Μέσος όρος	21.245	6269,9	0,295

Επίσης τα δάση, συμβάλλουν θετικά στο ισοζύγιο νερού μιας περιοχής και στην αύξηση των υδάτινων αποθεμάτων. Κατά συνέπεια η βελτίωση και η ανάπτυξη δικτύου περιαστικών δασών σε αστικά κέντρα αναμένεται να παίξει καθοριστικό ρόλο στην οικολογική ισορροπία και το **μικροκλίμα** των περιοχών αυτών.

-κοινωνική / πολιτισμική (αναψυχή, ψυχαγωγία, κλπ): Εκτιμάται ότι τα περιαστικά δάση ισχυροποιούν κατά συστηματικό τρόπο τους δεσμούς των ήδη φίλων του δάσους με το δάσος και επίσης, δημιουργούν νέους φίλους του. Οι ομάδες αυτές των πολιτών μπορούν να λειτουργήσουν πολλαπλασιαστικά στην ευαισθητοποίηση απέναντι στο φυσικό περιβάλλον και στην δημιουργία οικολογικής συνείδησης. Τα παραδείγματα από τον ευρωπαϊκό χώρο είναι πολλά. Παρόμοιες κινήσεις αρχίζουν να αναπτύσσονται και στην Ελλάδα κυρίως στα μεγάλα μητροπολιτικά συγκροτήματα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης με αφορμή την ανάδειξη των περιαστικών δασών. (π.χ. σύνδεσμοι και οργανώσεις φίλων προστασίας του Υμηττού, της Πεντέλης, κλπ.)

-αισθητική / οπτική: Η ανάπτυξη και η αναβάθμιση των περιαστικών δασικών νησίδων ενός αστικού κέντρου συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας του τοπίου και στην εναρμόνιση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος που παράγεται σήμερα με διαφορετικό τρόπο σε σχέση με το παρελθόν (Κοκκώσης, 2002) Στην Ελλάδα το αστικό και ακόμα περισσότερο το περιαστικό τοπίο υφίσταται μεγάλες πιέσεις και καταστροφές από τις οχλούσες παραγωγικές δραστηριότητες (λατομεία, βιομηχανίες κλπ) οι οποίες αναπτύσσονται στο χώρο χωρίς συγκεκριμένους χωροταξικούς κανόνες (Κίνηση Πολιτών κ.ά, 1996). Αλλά και οι κανόνες εκμετάλλευσης των λατομείων και γενικά των εξορυκτικών δραστηριοτήτων δεν τηρούνται τουλάχιστον όπως προβλέπονται στις μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων και στην άδεια έγκρισης περιβαλλοντικών όρων με βάση την οποία λειτουργεί κάθε επιχείρηση του κλάδου αυτού (π.χ. κατασκευή αναβαθμίδων και φύτευση τους με ειδικά προς τούτο δασοπονικά είδη) Αποτέλεσμα η δημιουργία εικόνας σεληνιακού τοπίου λόγω των πολλών υποβαθμισμένων περιοχών στις περιαστικές ζώνες.

γ) Ιδιοκτησιακό καθεστώς

Το γεγονός ότι στην Ελλάδα, η πλειοψηφία των δασών (και επομένως των περιαστικών) βρίσκεται στην ιδιοκτησία του Δημοσίου, διευκολύνει την απρόσκοπτη διαχείριση, ανάδειξη και προστασία τους (αντίθετα με άλλες ευρωπαϊκές χώρες όπου τα δάση ανήκουν κυρίως σε ιδιώτες). Σε περίπτωση που μέρος του περιαστικού δάσους ανήκει σε ιδιώτες, τότε πρέπει να βρεθεί τρόπος ώστε να γίνει εφικτή η εκπλήρωση των σκοπών για τον οποίο προορίζεται το δάσος αυτό.

δ) Ειδική δασοπονική διαχείριση

Σε πολλές περιπτώσεις περιαστικών δασών, τα δένδρα είναι γερασμένα και γι' αυτό απαιτείται ιδιαίτερη φροντίδα για την φυσική αναγέννηση του δάσους. Για το λόγο αυτό, μια ειδική δασοπονική διαχείριση αποτελεί πρώτη προτεραιότητα των αρμοδίων υπηρεσιών ή των ιδιωτών-ιδιοκτητών κατά περίπτωση, έτσι ώστε το περιαστικό δάσος να είναι σε θέση να εκπληρώσει τον πολλαπλό του ρόλο.

ε) Πηγές και τρόποι χρηματοδότησης

Η εξασφάλιση οικονομικών πόρων για την προστασία, ανάδειξη και διαχείριση των περιαστικών δασών μπορεί να προέλθει από διάφορες πηγές (πολυσυλλεκτική τακτική), όπως: (α) κρατικός προϋπολογισμός, (β) αυτοχρηματοδότηση με την εφαρμογή ανταποδοτικών τελών χρήσης του δάσους που θα πρέπει να ορισθούν ανάλογα με τον αριθμό των επισκεπτών, (γ) ανάπτυξη του θεσμού "sponsoring", και της υιοθεσίας δασών από άτομα ή φορείς που έχει αρχίσει ήδη να εφαρμόζεται από ορισμένους ικανούς ΟΤΑ (δ) προγράμματα από την Ευρωπαϊκή Ένωση και άλλους διεθνείς φορείς. Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι αν και η χρηματοδότηση είναι μια βασική προϋπόθεση για την υλοποίηση των δράσεων το κύριο πρόβλημα δεν είναι τόσο οικονομικό όσο οργανωτικό - διοικητικό και πολιτικό. Οι κάθε είδους πόροι μπορούν να αξιοποιηθούν εφόσον υπάρχουν επεξεργασμένα προγράμματα και ολοκληρωμένες προτάσεις. Η άποψη ότι χωρίς χρήματα, δεν γίνονται έργα και προγράμματα είναι λανθασμένη. Απόδειξη ότι υπάρχουν οικονομικοί πόροι είναι ότι πολλά χρηματοδοτούμενα έργα συχνά χάνουν την χρηματοδότησή τους γιατί δεν έχουν γίνει οι απαραίτητες μελέτες, οι θεσμικές ρυθμίσεις και ο σωστός σχεδιασμός και προγραμματισμός

3. ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΩΝ ΔΑΣΩΝ

α) Αντικείμενο και πεδίο εφαρμογής

Ένα πρόγραμμα για τα περιαστικά δάση στο πλαίσιο πάντα της αναβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος καθώς και της βελτίωσης της ποιότητας ζωής του αστικού πληθυσμού, πρέπει να αποτελεί ένα πακέτο επιλεγμένων δράσεων το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε ένα ελέγξιμο, μετρήσιμο και τελικά αξιολογήσιμο αποτέλεσμα. Σκοπός του προγράμματος αυτού θα είναι: (1) να προσφέρει στο κοινό κατάλληλους χώρους αναψυχής, σε μικρή απόσταση από την κατοικία τους, (2) να αναβαθμίσει το τοπίο και (3) να διαφυλάξει την οικολογική ισορροπία των αστικών περιοχών που υφίστανται τις βλαβερές συνέπειες ποικίλων οχλουσών δραστηριοτήτων αλλά και φυσικών καταστροφών.

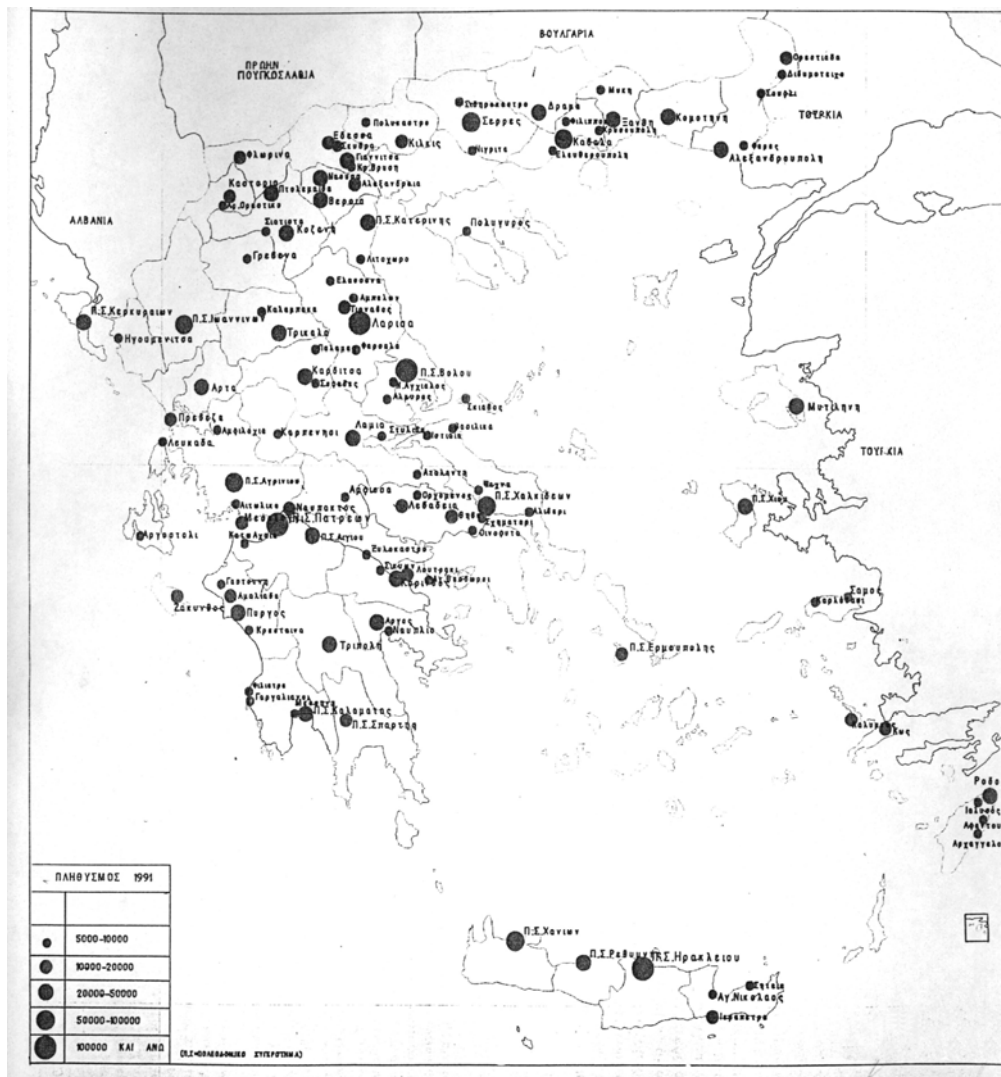
Το πεδίο εφαρμογής του προγράμματος αφορά κυρίως τα αστικά και ορισμένα ημιαστικά κέντρα της χώρας (100 περίπου πόλεις και πολεοδομικά συγκροτήματα), με πληθυσμό πάνω από 5.000 κατοίκους (βλ. Χάρτη1). Οι μητροπολιτικές περιοχές Αθηνών και Θεσσαλονίκης χρειάζονται ιδιαίτερη αντιμετώπιση (λόγω της ιδιομορφίας, της πολυπλοκότητας και των ιδιαίτερων προβλημάτων τους) και γι' αυτό δεν αποτελούν αντικείμενο της παρούσας εργασίας.

β) Πλαίσιο συνεργασίας και ενεργειών

Ένας κεντρικός φορέας ή μηχανισμός του αρμόδιου υπουργείου χρειάζεται να αναλάβει τον συντονισμό και την εποπτεία του προγράμματος καθώς και το γενικό σχεδιασμό του οριστικού προγράμματος δράσης (ενιαίες προδιαγραφές και οδηγίες για τις διαδικασίες εκπόνησης των προμελετών, μελετών εφαρμογής, κλπ.) Οι περιφερειακές και τοπικές δασικές υπηρεσίες έχουν την ευθύνη και αρμοδιότητα της εκτέλεσης των απαιτούμενων έργων και ενεργειών, καθώς και όλων των σχετικών δράσεων. Είναι απαραίτητη επίσης η άμεση και στενή συνεργασία μεταξύ των τοπικών φορέων (ΟΤΑ, κλπ.) και των δασικών υπηρεσιών τόσο για την κατάρτιση των

προτάσεων όσο και για την εκπόνηση των μελετών και την εκτέλεση των έργων. Η συνεργασία μπορεί να γίνει μέσω Προγραμματικών Συμβάσεων μεταξύ του Υπουργείου Γεωργίας και των φορέων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Συνεργασία επίσης πρέπει να υπάρξει και σε επιτελικό επίπεδο μεταξύ του Υπουργείου Γεωργίας, του ΥΠΕΧΩΔΕ, του ΕΟΤ και τυχόν άλλων κεντρικών φορέων.

Σημαντική ενέργεια για το πρόγραμμα αποτελεί η συλλογή των απαραίτητων στοιχείων και προτάσεων που υπάρχουν στις δασικές υπηρεσίες και στις τοπικές αυτοδιοικήσεις. Ειδικότερα: θέση (ως προς το αστικό κέντρο), έκταση, κατάσταση από οικολογική και δασοπονική άποψη, ιδιοκτησιακό καθεστώς, χαρτογραφικό υπόβαθρο, υπάρχοντα προβλήματα, κλπ. Για κάθε ημιαστικό ή αστικό κέντρο, θα πρέπει να δημιουργηθεί ξεχωριστός φάκελος. Επίσης αναγκαία είναι η κατάρτιση καταλόγου (μητρώου των περιαστικών δασών) ανά οικιστικό κέντρο, με όλες τις προτάσεις των δασικών υπηρεσιών και άλλων τοπικών φορέων, έτσι ώστε να διευκολυνθεί η επεξεργασία των στοιχείων βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων και παραδοχών. Τα κριτήρια αφορούν την γεωγραφική και φυσική διάσταση όπως και τα οικολογικά, πολιτιστικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των περιαστικών δασών.

Πηγή: Στοιχεία από Ε.Σ.Υ.Ε (1991)

Χάρτης 1: Αστικά και ημιαστικά κέντρα άνω των 5000 κατοίκων που μπορούν να ενταχθούν στο πρόγραμμα προστασίας και ανάδειξης περιαστικών δασών

γ) Καθορισμός προτεραιοτήτων

Ο καθορισμός προτεραιοτήτων αποτελεί επίσης μια άλλη κρίσιμη φάση της διαδικασίας σχεδιασμού. Το πρόγραμμα θα εφαρμοσθεί αρχικά στα οικιστικά κέντρα στα οποία θα εξασφαλίζονται ορισμένες βασικές προϋποθέσεις νομικού, τεχνικού ή άλλου χαρακτήρα. Στη συνέχεια, το πρόγραμμα θα επεκταθεί και στους υπόλοιπους οικισμούς άνω των 5.000 κατοίκων. Παράλληλα, μπορεί να μεθοδευτούν διαδικασίες συνεργασίας με τις μητροπολιτικές περιοχές Αθηνών και Θεσσαλονίκης στις οποίες υπάρχει σχετική τεχνογνωσία. Στη συνέχεια πρέπει να γίνουν προμελέτες έτσι ώστε να υπάρξει ολοκληρωμένος σχεδιασμός για κάθε αστικό κέντρο, με βάση τις ενιαίες προδιαγραφές. Μετά τις προμελέτες, θα προχωρήσουν οι διαδικασίες κατάρτισης οριστικών μελετών και υλοποίησης των έργων.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Οι περιαστικές περιοχές στην Ελλάδα αποτελούν έναν ευαίσθητο περιβαλλοντικά χώρο που δέχεται ισχυρές οικιστικές και άλλες πιέσεις (από αναπτυξιακές και παραγωγικές δραστηριότητες). Το πρόβλημα καθίσταται ακόμα οξύτερο στο βαθμό που δεν υπάρχει ρύθμιση των βασικών χρήσεων γης (συχνότερη περίπτωση) και η οικιστική ανάπτυξη γίνεται με άναρχο τρόπο. Ωστόσο, για τα αστικά και ημιαστικά κέντρα η περιαστική ζώνη αποτελεί ζωτικό φυσικό χώρο για την αναψυχή του μεγαλύτερου μέρους του αστικού πληθυσμού. Για το λόγο αυτό δασική και φυσική κληρονομιά της περιοχής μπορεί και πρέπει να συμβάλλει στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων αρκεί να τύχει ανάλογης προστασίας και αξιοποίησης.

Τα περιαστικά δάση, στο πλαίσιο της νέας αντίληψης για το ρόλο του δάσους μπορούν να αποτελέσουν στοιχεία προστασίας των πόλεων (από φυσικές καταστροφές, ρύπανση, κλιματικές αλλαγές) αλλά και περιβαλλοντικής και αισθητικής αναβάθμισης του αστικού χώρου. Αποτελούν μέρος της περιβαλλοντικής υποδομής των πόλεων. Προς την κατεύθυνση αυτή μια πολιτική και ένα πρόγραμμα προστασίας και ανάδειξης των δασών αυτών είναι αναγκαίο αλλά και απολύτως εφικτό για την κινητοποίηση των υπαρχόντων πόρων στο πλαίσιο του συνολικότερου σχεδίου περιφερειακής ανάπτυξης της χώρας 2000-2006.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- [1] BRIMBLECOMBE P. (1995) *Air Composition and Chemistry*, Cambridge University Press.
- [2] ΓΚΑΤΖΟΓΙΑΝΝΗΣ Σ. (1997) 'Σύγχρονες τάσεις στη διαχείριση των δασών', εισήγηση στο επιστημονικό διήμερο *Αειφορική πιστοποίηση Εύλου*, Υπουργείο Γεωργίας, Γενική Γραμματεία Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος, Θεσσαλονίκη.
- [3] ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, (2001), ΣΑΚΧ- Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου, Λουξεμβούργο.
- [4] ΚΙΝΗΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ, ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΩΝ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΚΤΩΝ, ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΤΑΜΕΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ, (1996), *Το περιβάλλον στην Ελλάδα 1991-1996*, Εκδόσεις Ι Σιδέρη, Αθήνα.
- [5] ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. (επιμέλεια), (2002), *Ανθρώπος και Περιβάλλον στην Ελλάδα*, Αθήνα, ΥΠΕΧΩΔΕ.
- [6] MINISTRY FOR THE ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (2002) *Johannesburg Summit 2002, World summit on Sustainable Development, 2002 Country Profile, Greece, Athens*.
- [7] ΜΠΑΛΟΥΤΣΟΣ Γ., ΒΟΥΖΑΡΑΣ, Α., ΚΑΙΜΑΚΗ, Σ. (1995) 'Η δασική βλάστηση ως παράγων εξομάλυνσης του μεγέθους των πλημμυρών', 2^ο Εθνικό συνέδριο ΕΕΔΥΠ *Ολοκληρωμένες Επεμβάσεις για τη Μείωση του Κινδύνου από τις Πλημμύρες*, Αθήνα.
- [8] ΜΠΕΡΙΑΤΟΣ Η, (2000), 'Ο περιβαλλοντικός σχεδιασμός των πόλεων' στο Μοδινός Μ - Ευθυμιόπουλος Η. (επιμ) *Η Βιώσιμη Πόλη*, 71-85, Στοχαστής-ΔΙΠΕ, Αθήνα.
- [9] ΝΤΑΦΗΣ Σ. (1995) 'Ο ρόλος του δάσους στην προστασία του περιβάλλοντος και του ανθρώπου' στο (Μποναζούνας Μ. - Κατσαΐτη Α. επιμέλεια) *Επιλεγμένα θέματα Διαχείρισης Περιβάλλοντος*, 513-530, Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας.
- [10] SMITH W.H. (1990), *Air Pollution and Forests: Interactions between Air Contaminants and Forest Ecosystems*, Springer Verlag, New York.
- [11] UNITED NATIONS (1992) *Forest Principles, Report of the United Nations Conference on Environment and development, (Rio de Janeiro, 3-14 June 1992)*.